

دسترسی آزاد نیاز امروز جوامع علمی

زهره نیکخواه
کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی
mail.znikkhah@yahoo.com

جستجو بپردازند که در اغلب موارد با دریافت هزینه اشتراک امکان پذیر می‌باشد. در حال حاضر جنبش دسترسی آزاد با مشارکت انجمن‌های علمی معتبر و کتابخانه‌ها تلاش دارند مجلاتی را که به رایگان از طریق اینترنت قابل دسترس هستند، مورد ارزیابی و داوری قرار داده و از طریق سایت‌هایی تحت عنوان سایت‌های دارای دسترسی آزاد به جستجوگران عرضه نمایند (عباسی، ۱۳۸۶).

دسترسی آزاد همگان به اطلاعات، یکی از محورهای اساسی در اجلاس‌های ژنو و تونس بود که در میان سران بسیاری از کشورها مطرح شد؛ کشورهایی که تعداد زیادی از آن‌ها، قانون دسترسی آزاد همگان به اطلاعات را پیش از این اجرایی کرده بودند. جنبش دسترسی آزاد یکی از قابل توجه‌ترین پیشرفت‌های پدیدار شده در دنیای کتابخانه‌ها در سالهای اخیر است و همه انواع کتابخانه‌ها و کتابداران را درگیر می‌کند (سبتارما، ۱۳۸۴).

تعریف دسترسی آزاد:

تعاریف متعددی برای نشر دسترسی آزاد از سوی نشریه‌ها و یادداشت‌ها و همایش‌های بین‌المللی ارائه شده است یکی از این تعاریف از [BOAI] است و BOAI، دسترسی آزاد را اینگونه تعریف می‌کند: «در دسترس بودن آزادانه در اینترنت عمومی، اجازه دادن به هر کاربری برای خواندن، دانلود، کپی، توزیع، چاپ، جستجو، پیوند به متن کامل این مقالات و حرکت در میان آن‌ها برای نمایه‌سازی، گذاشتن آن‌ها به عنوان داده برای نرم‌افزار یا استفاده از آن‌ها برای هر هدف قانونی دیگر، بدون منع مالی، حقوقی یا فنی». از سوی دیگر، جدایی‌ناپذیری از بدست آوردن آن از اینترنت (Morrison and Waller, ۲۰۰۶) در تعریف دیگری راهنمای مجلات دسترسی آزاد^۱، مجله دسترسی آزاد را مجله‌ای تعریف می‌کند که برای انتشار، از الگویی استفاده می‌کند که در آن هیچ هزینه‌ای از خواننده دریافت نمی‌شود و خواننده از حق خواندن، چاپ کردن، دانلود، کپی، جستجو، ارسال به دیگران و پیوند دادن به آن برخوردار است.

ویکی‌پدیا تعریف زیر را از مجله دسترسی آزاد ارائه می‌دهد: «مجله دسترسی آزاد به مجله‌ای گفته می‌شود که با حمایت مالی شخص یا سازمان خاصی منتشر

چکیده:

بیش از یک دهه است که با پدیدار شدن فناوری شبکه‌های کامپیوتری و اینترنت، مفهوم اطلاعات به یک مقوله پیچیده‌تری تبدیل شده است. امروزه ما با واژه‌هایی همچون هجوم اطلاعاتی، رقابت اطلاعاتی، انتشار سریع اطلاعات، جامعه اطلاعاتی و جامعه دانایی محور، دسترسی آزاد به اطلاعات و... روبه‌رو هستیم. بارها و بارها شده است که با این واژه‌ها در رسانه‌های تصویری و نوشتاری برخورد کرده‌ایم. در این مقاله ابتدا تعریف و تاریخچه دسترسی آزاد ارائه شده است، سپس در ادامه اهداف، مزایا، دلایل و شیوه‌های دسترسی آزاد مورد بحث قرار گرفته است. سپس به وضعیت دسترسی آزاد در ایران اشاره شده است و در پایان تعدادی از مهم‌ترین و مشهورترین آرشیوهای موضوعی دسترسی آزاد معرفی گردیده‌اند.

***

کلید واژه‌ها: دسترسی آزاد، اطلاعات، آرشیوهای دسترسی آزاد، مقدمه:

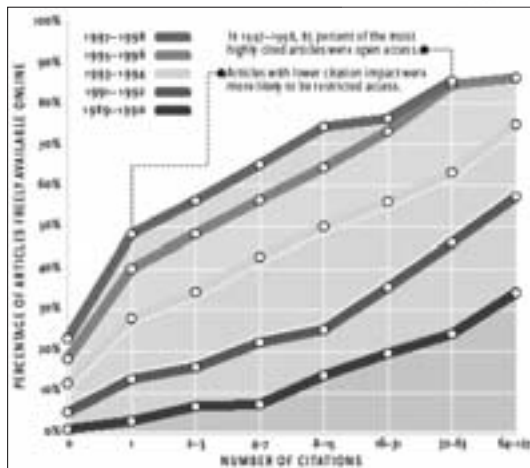
یکی از مفاهیمی که در سال‌های اخیر و به تبع رشد فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی به گونه‌ای بسیار گسترده در جوامع پیشرفته مورد بررسی قرار گرفته و حتی در بعضی مواقع با موفقیت به اجرا درآمده، مفهوم دسترسی آزاد است. هدف اصلی از دسترسی آزاد، بسترسازی مناسب جهت دسترسی هر چه بهتر و بیشتر کاربران به اطلاعات است. بسیاری از مؤلفین، نویسندگان و پژوهشگران مایل هستند اندیشه‌ها و حاصل پژوهش خود را به رایگان در اختیار استفاده‌کنندگان قرار دهند. مسأله مهمی که در رابطه با اطلاعات جستجو شده از اینترنت مطرح است، میزان اعتبار و مستند بودن اطلاعات است. به همین دلیل جستجوگرانی که در پی یافتن مقاله‌های علمی معتبر هستند، در بسیاری از موارد ترجیح می‌دهند از پایگاه‌های اطلاعاتی به

مزایای دسترسی آزاد:

۱. امروزه همگان بر اهمیت و نقش مهم دسترسی آزاد اذعان دارند. دکتر نوروزی (۱۳۸۵) مزایای زیر را برای مجلات دسترسی آزاد بر می‌شمارد.
  ۱. صرفه‌جویی در هزینه چاپ و انتشار به نسبت مجله‌های چاپی و مقرون‌به‌صرفه بودن مجله‌های دسترسی آزاد به نسبت مجله‌های چاپی.
  ۲. تسهیل فرایند تولید و انتشار، اشاعه به موقع اطلاعات و کاهش فاصله زمانی بین تولید تا انتشار مقاله‌ها.
  ۳. دسترسی به اطلاعات روزآمد در تمامی حوزه‌های علمی و پژوهشی.
  ۴. همگامی و هماهنگی با آخرین تحولات دنیای نشر.
  ۵. افزایش غنای مجموعه نشریه‌های ادواری کتابخانه‌ها.
  ۶. فراهم‌آوری امکان دسترسی به تعداد زیادی مجله که نمی‌توان اشتراک نسخه چاپی آنها را یکجا فراهم آورد.
  ۷. ادامه اشتراک نشریه‌هایی که دیگر به صورت چاپی منتشر نمی‌شوند.
  ۸. بالا بردن میزان دسترسی به مقاله‌های علمی، افزایش احتمالی میزان خوانندگان و در نتیجه افزایش احتمالی میزان استنادها به آثار علمی و ضریب تأثیرگذاری^{۱۱} آن‌ها.
  ۹. رعایت اصل دسترسی آزاد برای تمامی خوانندگان.
  ۱۰. بالا بودن سرعت انتشار مقاله در مجله‌های دسترسی آزاد.
  ۱۱. بالا بودن تعداد خوانندگان مجله‌های دسترسی آزاد به نسبت مجله‌های چاپی.
  ۱۲. نداشتن محدودیت تیراژ چاپ.
  ۱۳. رایگان بودن مجله‌های دسترسی آزاد.

دلایل دسترسی آزاد:

- نتایج پژوهش‌ها و سایر فعالیت‌های علمی فقط هنگامی مفید خواهند بود که مورد استفاده قرار بگیرند.
- اگر نتایج پژوهشی که در قالب یک مقاله منتشر شده است در پشت انواع رمز عبورهای پنهان باشد و دسترسی فقط برای کتابخانه‌ها و آن عده از کاربرانی که استطاعت مالی پرداخت هزینه‌های دسترسی را دارند ممکن باشد، میزان اشاعه آن مقاله را تا حد زیادی محدود می‌کند.
- تحقیق صورت گرفته در این رابطه نشان می‌دهد که مقالات دسترسی آزاد بیشتر از مقالاتی که برای دسترسی به آن اجازه لازم است، مورد استناد قرار گرفته اند (hitchocks, ۲۰۰۶).
- در یک نمونه پژوهش دیگر که توسط استیو لورنس صورت گرفت، او ۱۲۰ هزار مقاله در علوم کامپیوتر را مورد تجزیه و تحلیل قرار داد و نتایج این بررسی که در نمودار شماره ۱ قابل مشاهده است، نشان داد که مقالاتی که به صورت دسترسی آزاد هستند بیشتر مورد استناد قرار گرفته‌اند، و همانطور که در نمودار مشخص شده است، مقالاتی که از نظر دسترسی دارای محدودیت‌های بیشتری بوده‌اند کمتر مورد استناد قرار گرفته‌اند. نمودار شماره ۱- رابطه دسترسی آزاد با میزان استناد به مقالات

- بودجه بیشتر پژوهش‌هایی که در دانشگاه‌ها و سایر مراکز پژوهشی صورت می‌گیرد از طریق مالیات‌هایی که مالیات‌دهندگان می‌پردازند تأمین

می‌شود و خوانندگان بدون پرداخت حق اشتراک، به صورت آزاد یا رایگان به آن مجله دسترسی پیدا می‌کنند.

به دیگر سخن، مجله دسترسی آزاد به مجله‌ای گفته می‌شود که خواننده بدون پرداخت هزینه اشتراک بتواند مقاله‌های دلخواه خود را مطالعه، ذخیره یا چاپ نماید.

قابل توجه است که این مجله‌ها رایگان نیستند، زیرا شخص یا سازمان خاصی هزینه چاپ و انتشار آنها را پرداخت می‌کند، البته برای خوانندگان رایگان هستند. (ویکی‌پدیا، ۱۳۸۶).

تاریخچه دسترسی آزاد:

جنبش دسترسی آزاد به منابع علمی که از اوایل دهه ۱۹۹۰ آغاز شد و به صورت پراکنده و دیدگاه‌های متفاوت در رشته‌های گوناگون و در نقاط مختلف به تدریج گسترش یافت.

مهمترین گروه‌های پیشگام جنبش دسترسی آزاد به منابع علمی به دعوت مؤسسه جامعه باز^۳ برای اولین بار در فوریه ۲۰۰۲ در بوداپست مجارستان با هدف یافتن چگونگی ارتباط و همکاری بین همه مؤسسه‌هایی که در این زمینه فعال هستند، گرد هم آمدند.

این اجلاس به ایجاد مؤسسه دسترسی آزاد بوداپست^۴ انجامید. هدف این نشست، تسریع فعالیت بین‌المللی به منظور دسترسی پذیر کردن مقاله‌های پژوهشی در تمام حوزه‌های علوم بود (سیامک، ۱۳۸۶).

این جنبش پس از بوداپست (۲۰۰۲)، در بتسدا آمریکا (در ژوئن ۲۰۰۳)، برلین (اکتبر ۲۰۰۴) و سالوادور برزیل (سپتامبر ۲۰۰۵) برای تبادل نظر و پیشبرد اهداف دسترسی آزاد گردهمایی‌های مهمی را برگزار کرده است.

در هر گردهمایی بیانیه و قطعنامه‌هایی صادر شده که رشد جنبش و پیگیری اهداف آن را می‌توان در این بیانیه‌ها به خوبی مشاهده نمود. (Suber, ۲۰۰۶)

هدف دسترسی آزاد:

فراهم ساختن امکان دسترسی رایگان به نتایج تمامی آثار علمی، داوری و منتشر شده در مجله‌های تخصصی علمی-پژوهشی برای همگان، و به حداکثر رساندن ضریب تأثیرگذاری نتایج پژوهش‌های علمی، دو هدف مهم دسترسی آزاد می‌باشند. (نوروزی، ۱۳۸۶).

شیوه‌های دسترسی آزاد:

دسترسی آزاد به آثار علمی از سه طریق امکان پذیر است:

- به وسیله انتشار مقاله علمی در مجله‌های دسترسی آزاد^۵: از آن به عنوان جاده طلایی یا راه طلایی^۶ تعبیر می‌شود.

- از طریق واسپاری مقاله‌های منتشر شده در مجله‌های کاغذی در آرشیوها یا واسپارگاه‌های الکترونیکی^۷: از آن به جاده سبز یا راه سبز^۸ تعبیر می‌شود. واسپارگاه‌ها به دو دسته تقسیم می‌شوند: الف. واسپارگاه موضوعی: در یک حوزه خاص (E-LIS) در حوزه کتابداری arXiv؛ در حوزه فیزیک ب. واسپارگاه سازمانی: آثار علمی یک دانشگاه ویژه‌ای را گردآوری، سازماندهی و توزیع می‌کند، مانند واسپارگاه دانشگاه کلگری کانادا.

- از طریق خود-آرشیوی^۹ (نوروزی، ۱۳۸۶). بایلی مهمترین شیوه‌های خود آرشیوی را به شرح زیر بر می‌شمارد.

الف. وب سایت‌های شخصی مولف: این وب سایت‌ها اغلب به سادگی یک صفحه وب با تعدادی پیوند، حاوی فایل‌های الکترونیکی در فرمت‌های HTML، PDF، ... هستند. با این حال این صفحات می‌توانند پیچیده‌تر نیز باشند. ب. آرشیوهای انضباطی^{۱۰}: آرشیوهای انضباطی شامل فایل‌های الکترونیکی آثار دیجیتالی توسط مولف از همه جای دنیا با پوشش در یک یا چند موضوع هستند.

ج. آرشیوهای واحدهای سازمانی: شامل فایل‌های الکترونیکی (یا فایل‌های الکترونیکی بعلاوه انواع دیگر آثار دیجیتالی) به وسیله مولفان در یک واحد دانشگاهی خاص از یک موسسه.

د. واسپارگاه‌های سازمانی: واسپارگاه‌های الکترونیکی شامل انواع گوناگون از آثار دیجیتالی (شامل پایان‌نامه‌ها و رساله‌های الکترونیکی، فایل‌های الکترونیکی، اهداف آموزشی، سخنرانی و گزارش‌های فنی). توسط مولف در یک سازمان، یا به صورت غیر متداول، در سازمان‌های متعدد. آن‌ها اغلب توسط کتابخانه‌ها یا کارکنان کتابخانه با مشارکت واحدهای سازمانی دیگر از قبیل واحد فناوری اطلاعات سازمان، ایجاد و نگهداری می‌شوند (Bailey, Ir, ۲۰۰۶)

فیزیکدانان سابقه طولانی در اشتراک فایل‌های الکترونیکی به صورت آزادانه دارند.

rePec: شامل مقالات پژوهشی در موضوع اقتصاد است. بیش از ۳۷۵ هزار رکورد دارد که بیش از ۲۷۲ هزار از این رکوردها به صورت پیوسته قابل دسترس هستند. rePec پروژه‌ای است که توسط گروهی داوطلب از سرتاسر دنیا اداره می‌شود. اقتصاددانان رسم دیرینی برای اشتراک مقالاتشان دارند.

PubMedCentral:^{۱۴} توسط موسسه ملی بهداشت آمریکا گردآوری شده است و دسترسی به متون پزشکی را فراهم می‌کند، همچنین خدمات نگهداری و آرشیو برای متون پزشکی که به وسیله کتابخانه ملی پزشکی آمریکا فراهم شده را امکان‌پذیر می‌سازد.

Medline Plus:^{۱۵} اطلاعات بهداشتی مصرف‌کننده از موسسه ملی بهداشت آمریکا است.

E-LIS:^{۱۶} آرشیو دسترسی آزاد برای مطالعات کتابداری و اطلاع‌رسانی است. E-LIS تا می ۲۰۰۶ نزدیک به ۳۷۰۰ مدرک را در بر می‌گیرد. میزان آن در ایتالیاست و به صورت خصوصی توسط گروهی ویرایشگر داوطلب از بیش از ۵۰ کشور اجرا می‌شود. E-LIS، بیش از ۲۲ زبان را پشتیبانی می‌کند.

OALister:^{۱۷} یک ابزار تخصصی جستجو برای آرشیوهای دسترسی آزاد است. OALister، پروژه‌ای از کتابخانه دیجیتالی دانشگاه میشیگان است. این امکان را فراهم می‌کند که آرشیوهای رایگان از پروتکل OAI-PMH پیروی می‌کنند را جستجو یا مرور می‌کنیم.

این پروتکل استاندارد است که برای تسهیل گردآوری داده‌ها از چندین آرشیو طراحی شده است.

از می ۲۰۰۶، OALister ۷ میلیون رکورد عمل جستجو را انجام می‌دهد. کاربران همچنین می‌توانند آرشیو ۶۳۴ موسسه را مرور کنند. همه رکوردهای موجود در OALister آزاد نیستند، ولی بیشتر آنها به صورت دسترسی آزاد قابل دسترسی هستند (Morrison, 2006).

می‌شود و نتایج این پژوهش‌ها در نشریات مختلف به صورت مقاله منتشر می‌شود، بنابراین، این موضوع مطرح می‌شود که کاربران نباید برای دسترسی به محتوا و اطلاعاتی که قبلاً از طریق مالیات هزینه‌ی آن را پرداخته‌اند هزینه دوباره‌ای بپردازند.

- برخلاف دنیای سنتی انتشار مجلات علمی که مولف بیشتر حقوق مربوط به انتشار مقاله را در اختیار ناشر قرار می‌دهد، در مجلات دسترسی آزاد مولف معمولاً صاحب حقوق مالکیت خود باقی می‌ماند و نسبت به محیط سنتی کنترل بیشتری بر وضعیت دسترسی آزاد دارد.

- انگیزه دیگری که برای جنبش دسترسی آزاد وجود دارد مربوط به هزینه دسترسی کتابخانه‌هاست.

در واقع در شیوه سنتی وضعیت به این گونه است: مجامع علمی پژوهش‌ها و تحقیقات علمی را با استفاده از مالیات‌های پرداخت شده اجرا و نتایج آن را در مجلاتی که برای دسترسی به آن توسط کاربران پیشاپیش نیاز به پرداخت هزینه می‌باشد، منتشر می‌کنند.

چه کسی این هزینه‌ها را پرداخت می‌کند؟ کتابخانه‌ها، با پرداخت مکرر هزینه‌های اشتراک گرانتی، که این هزینه‌ها به طور میانگین ۸-۱۲ درصد در سال افزایش می‌یابد. (Morrison and Waller, 2006) این هزینه‌ها تاثیر شدیدی بر بودجه‌ی کتابخانه‌های دانشگاهی در هر سال دارد. دسترسی آزاد به کتابخانه‌ها کمک می‌کند تا با مشکلات مربوط به بودجه ادواری‌ها برخورد کنند.

دسترسی آزاد در ایران

ایران کشوری رو به توسعه با ده‌ها دانشگاه دولتی و حدود ۶۰ مؤسسه پژوهشی است.

تنها در حوزه علوم پایه (شیمی، فیزیک، ریاضی، علوم زیستی و زمین‌شناسی) در دانشگاه‌های تحت پوشش وزارت علوم حدود ۱۳۷۵۰ عضو هیئت علمی دارای مدرک دکتری وجود دارد و ۷۲۰ دانشجو طی ۱۰ سال گذشته موفق به اخذ مدرک دکتری در این رشته‌ها شده‌اند.

بررسی‌ها نشان داده‌اند که در حال حاضر در این حوزه‌ها سالانه کمی بیش از ۱۵۰۰ مقاله از مؤلفان ایرانی در نشریه‌های بین‌المللی منتشر می‌شود و کیفیت آنان پایین‌تر از حد متوسط است.

با توجه به گسترش دانشگاه‌ها و تأکید سیاستگذاران بر ارتقای سطح کیفی دانشگاه‌ها و افزایش فعالیت‌های پژوهشی، نیاز مبرمی به بهبود سطح دسترسی پژوهشگران کشور به نشریه‌های علمی احساس می‌شود.

متأسفانه، پژوهش‌های علمی تا به حال در مورد میزان آگاهی اعضای هیئت علمی و دانشجویان مقطع تحصیلات تکمیلی دانشگاه‌ها در سطح کشور از وجود نشریه‌های دسترسی آزاد یا به طور کلی الکترونیکی و سایر اطلاعات علمی رایگان نظیر آرشیوهای الکترونیکی نسخه‌های پیش از چاپ مقالات، انجام نشده است.

میزان منابع معتبر علمی که به صورت رایگان در دسترس هستند، در برخی حوزه‌های علمی قابل توجه است، اما این که پژوهشگران کشور ما تا چه اندازه از وجود این منابع آگاه هستند و از آن‌ها بهره‌مندی می‌برند، مشخص نیست. لذا پیشنهاد می‌شود تا دو وزارتخانه متولی آموزش عالی در کشور برنامه‌هایی را در زمینه بهبود امکانات دانشگاه‌ها از حیث دسترسی به فناوری اطلاعات و افزایش میزان آگاهی از منابع الکترونیکی، به اجرا درآورند.

نکته دیگر، انتشار تعدادی نشریه علمی به زبان‌های اروپایی در ایران است که برخی از آن‌ها به صورت الکترونیکی و رایگان بر روی اینترنت در دسترس هستند. اما کیفیت نشر الکترونیکی آن‌ها چندان مطلوب به نظر نمی‌رسد. شایسته است وزارت علوم درگاه اینترنتی واحدی را برای نشر الکترونیکی این مجله‌ها و ارتقای دسترسی پذیری الکترونیکی آن‌ها طراحی کند. این امر مطمئناً به افزایش استفاده از این مجلات در میان محققان خارجی منجر خواهد شد (جمالی مهموئی و وکیلی فرد و اسدی، ۱۳۸۵).

معرفی برخی آرشیوهای موضوعی دسترسی آزاد:

arXiv:^{۱۸} بیش از ۳۶۰ هزار فایل الکترونیکی در موضوعات فیزیک، ریاضیات، علوم کامپیوتر و زیست‌شناسی کمی را در بر می‌گیرد. arXiv، قدیمی‌ترین و مشهورترین آرشیو دسترسی آزاد است.

و اهمیت آن اذعان دارند. بنابراین شایسته است با برنامه ریزی های مناسب و با رعایت تمام جوانب مرتبط با آن از قبیل رعایت حقوق مولف و رعایت کیفیت اطلاعاتی که به صورت دسترسی آزاد در اختیار عموم قرار می گیرند، زمینه و بستر مناسب برای رشد و افزایش آن فراهم گردد تا در دوره و عصری که اطلاعات در آن مهمترین نقش ها را ایفا می کند، به رشد علمی جوامع هر چه بیشتر کمک نماید.

نتیجه گیری:

در پایان می توان چنین نتیجه گیری کرد که با وجود تمام چالش ها و بحث های موجود در رابطه با دسترسی آزاد ضرورت آن توسط همگان احساس می شود و در سرتاسر دنیا جنبش های دسترسی آزاد به اطلاعات شکل گرفته است و کتابخانه ها و مراکز اطلاعاتی با توجه به هزینه های سنگین دسترسی به اطلاعات، به ضرورت

پی نوشتها:

1. Budapest Open Archives Initiative.
2. Directory of Open Access Journals(DOAJ): <http://www.doaj.org>
3. Open Society Institute.
4. Budapest Open Access Initiative.
5. Open Access Journals
6. Golden Road
7. Repository
8. Green Road
9. Self-archiving
10. Disciplinary Archives
11. Impact Factor
12. <http://www.arxiv.org>
13. <http://repec.org/>
14. <http://www.pubmedcentral.nih.gov/>
15. <http://medlineplus.gov/>
16. <http://eprints.rclis.org/>
17. <http://oaister.umdl.umich.edu/o/oaister/>
18. Open Archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting

منابع:

- ۱-جمالی مهموشی، حمیدرضا، وکیلی مفرد، حسین، اسدی، سعید (۱۳۸۵). مجله های علمی دسترسی آزاد و الگوهای مالی نشر آنها. فصلنامه کتابداری و اطلاع رسانی، شماره ۳۴، تابستان. قابل دسترسی در:
<http://www.aqlibrary.org/Issue/ShowOneArticle.aspx?ArticleCode=224>
- ۲-سیامک، مرضیه (۱۳۸۶). مجلات دسترسی آزاد: مسائل، مباحث و نگرانیهای مطرح درباره آنها فصلنامه کتابداری و اطلاع رسانی، شماره ۳۸، تابستان. قابل دسترسی در:
<http://www.aqlibrary.org/Issue/ShowOneArticle.aspx?ArticleCode=394>
- ۳-سیناراما، اس (۱۳۸۴). دسترسی به اطلاعات یا هرج و مرج یا هر دو؟ انتخاب با شما است ترجمه غلام حیدری. نما (مجله الکترونیکی پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران)، شماره سوم، دوره چهارم، قابل دسترسی در:
http://www.irandoc.ac.ir/data/e_j/vol4/haidari_2.htm
- ۴-عباسی، زهره (تاریخ دریافت ۱۳۸۶/۱۰/۱۰). معرفی برخی پایگاه های دسترسی آزاد در اینترنت دو ماهانه مرکز اطلاع رسانی و کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی، شماره ۲۴. قابل دسترسی در:
<http://c-library.um.ac.ir/No.24.htm#24>
- ۵-نوروزی، علیرضا (تاریخ دریافت ۱۳۸۶/۱۰/۳). مجله های دسترسی آزاد: تحلیلی وب سنجی قابل دسترسی در:
<http://nouruzi.googlepages.com/OA-Journals.ppt>
- ۶-نوروزی، علیرضا (۱۳۸۵). مجله های دسترسی آزاد و نقش آنها در گسترش دانش و پیشرفت علمی ایران. رهیافت. قابل دسترسی در:
<http://nouruzi.googlepages.com/Open.Access.Journals.Iran.doc>
- ۷-ویکی پدیا (۱۳۸۶). دسترسی آزاد. قابل دسترسی در:
<http://fa.wikipedia.org>
- 8- Bailey, Ir., Charles W. (2006). "What is Open Access". [On line]. Available at: <http://www.digital-scholarship.com/cwb/WhatIsOA.pdf>
- 9- Hitchcock s.(2006) "The effect of open access and downloads(hits)on citation impact: a bibliography of studies"[online]. Available at: <http://opcit.eprints.org/oacitation-biblio.html>
- 10- Morrison, Heather(2006)."open access for librarians in developing countries".[On line]. Available at: <http://eprints.rclis.org/6597>
- 11- Morrison, Heather and Andrew Waller.(2006) " Open access for the medical librarian" JCHLA/JABSC, Vol. 27, pp.69-73.
- 12- Steve Lawrence.(2001). "Online or Invisible" Nature, Vol. 411, No. 6837. pp. 521 .[On line]. Available at:
<http://citeseer.ist.psu.edu/online-nature01/>
- 13- Suber, Peter. (2006). "Open Access Overview:Focusing on Open Access to Peer-Reviewed Research Articles and Their Preprints". [On line]. Available at: <http://www.earlham.edu/~peters/fos/overview.htm>.